

KRITIKA DVEH STALIŠČ, ZAPISANIH V ODLOČBI II IPS 77/2020

Zadevi II Ips 77/2020 je Vrhovno sodišče na svoji spletni strani dodalo oznako *pomembnejša odločba*. V tej zadevi je sodišče podrobno in z različnih vidikov obravnavalo problematiko dopustnosti medijskega poročanja o kaznivih dejanjih, pri čemer se je posebej osredotočilo na vprašanje prepoznavnosti oseb, o katerih mediji poročajo. V tem okviru je zavzelo dve ključni stališči, ki prekomerno posegata v pravico do svobode izražanja (39. člen Ustave RS in 10. člen EKČP):

1. Javni interes za prepoznavno poročanje:

»Poročanje, ki omogoča prepoznavnost, je dopustno le, kadar gre za primere težke kriminalitete ali kazniva dejanja, ki so javnost občutno pretresla. V teh primerih je namreč obdolžence kaznivih dejanj mogoče opredeliti kot relativno javne osebe, ki se morajo zaradi kršitve splošno sprejetih družbenih norm odpovedati delu svoje zasebnosti ter dopustiti pisanje o vseh okoliščinah, ki bi lahko bile z vidika javnega interesa pomembne za celovito razumevanje storjenih dejanj in vseh vidikov kazenskega pravosodja. Pri t.i. mali kriminaliteti je zaradi pomanjkanja javnega interesa poimensko poročanje praviloma nedopustno.« (*Sodba II Ips 77/2020, točka 24.*)

2. Merilo prepoznavnosti:

»Vrhovno sodišče poudarja, da se pri presoji prepoznavnosti osebe ne uporablja merilo povprečnega razumnega bralca – to se uporablja pri presoji pomena zapisanega sporočila, kadar med strankama obstaja nestrinjanje o tem, kako je zapisano sporočilo razumel povprečni bralec. Pri presoji prepoznavnosti pa je odločilno, ali je bila oseba vsaj za del bralstva oziroma naslovnikov prepoznavna. Tako zadošča, če osebo prepozna določena skupina ljudi, ki je zaradi svojega posebnega vedenja o osebi, o kateri se poroča, v položaju, ki ji omogoča prepoznavo. Objavljene informacije bi bile namreč lahko zanimive prav za tak ožji krog oseb, njihova razširitev pa v tem krogu praviloma privede do posebne škode za prizadete osebe. Ni pa dovolj, če bi se v pisanju prizadeti prepoznal le sam oziroma bi ga prepoznala njegova najožja okolica.« (*Sodba II Ips 77/2020, točka 34.*)

2. Kritika opredelitve javnega interesa v odločbi Vrhovnega sodišča

V sodbi II Ips 77/2020 je zapisano, da je prepoznavno poročanje o kaznivih dejanjih dopustno zgolj v primerih težke kriminalitete ali dejanj, ki javnost občutno pretresajo. Vrhovno sodišče meni, da je v teh okoliščinah mogoče obdolžence opredeliti kot relativno javne osebe, ki morajo zaradi kršitve splošno sprejetih družbenih norm sprejeti delno poseganje v svojo zasebnost. Pri t.i. mali kriminaliteti poimensko poročanje praviloma ni dovoljeno.

Takšno stališče je pretirano omejujoče in, če se preozko razlaga, prekomerno posega v pravico do svobode izražanja. Javnega interesa ni mogoče zreducirati zgolj na težo kaznivega dejanja ali stopnjo pretresenosti javnosti. Pomembnost prepoznavnega poročanja lahko izhaja tudi iz drugih elementov, kot so:

- sistemske težave (npr. gospodarska kriminaliteta),

- ozaveščevalna funkcija medijev (npr. poročanje o družinskem nasilju),
- vpliv dogodka na lokalno skupnost ali širšo družbo.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je v zadevi *Flinkkilä in drugi proti Finski* (2010) razsodilo, da razkritje identitete posameznika ni samodejno pogojeno z višjo težo kaznivega dejanja. Finska sodišča so razkritje zavrnila, ker kaznivo dejanje ni bilo dovolj hudo, a je ESČP ugotovilo, da obstajajo druge okoliščine, ki so utemeljevale javni interes za razkritje. Podobno bi morala tudi slovenska sodišča upoštevati celovitost javnega interesa, ne le omejenih kriterijev.

3. Kritika merila prepoznavnosti v odločbi Vrhovnega sodišča

Vrhovno sodišče je zavzelo stališče, da prepoznavnost obstaja že, če določena skupina ljudi, ki ima posebno vedenje o osebi, lahko prepozna vpletene. Takšno merilo pa vodi k prekomernim omejitvam.

- Neizogibna prepoznavnost v majhnih skupnostih:
V manjših krajih je prepoznavnost pogosto neizogibna, tudi če medij strogo upošteva anonimizacijo. Prepoznavanje v ožjem krogu ljudi zato ne bi smelo biti merilo za nedopustnost poročanja.
- Poseganje v pravico do izražanja:
ESČP poudarja, da svoboda izražanja vključuje tudi pravico do izbire oblike poročanja. Sodišče je na primer napačno zavrnilo objavo fotografije hiše, saj naj ne bi imela informacijske vrednosti, vendar so takšne fotografije pomembne za krepitev verodostojnosti informacij. Tudi ESČP poudarja, da pravica do svobode izražanja ne štiti zgolj vsebine idej in informacij, ampak tudi obliko (formo), v kateri so izražene.¹ Tehniko in obliko poročanja imajo pravico izbrati novinarji in je ne sme narekovati sodišče.²
- Odstop od prakse Ustavnega sodišča:
Ustavno sodišče RS (*Up-2940/07-19*) je zavrnilo stališče, da že vsakršna prepoznavnost pomeni kršitev zasebnosti. V tej zadevi je Ustavno sodišče zapisalo, da je z vidika pravice do svobode izražanja in pravice do obveščeniosti nesprejemljivo stališče, da gre za kršitev zasebnosti, čim se javnosti sporočajo dejstva in okoliščine iz človekovega življenja in je človek označen tako, da je razpoznaven za okolico. Ustavno sodišče je namreč presodilo, da *pri obveščanju o določenem dogodku s še tako okrnitvijo ali opuščanjem osebnih, za prepoznavnost potrebnih podatkov, namreč ni mogoče izključiti možnosti, da določen krog ljudi (z večjim ali manjšim naporom) prepozna posamezne vpletene osebe. Če gre za poročanje o dogodkih v majhnem kraju (kot v obravnavanem primeru), se je prepoznavnosti vpletenih oseb še toliko težje izogniti.*

¹ ESČP, *Oberschlick proti Avstriji*, številka 11662/85, 57. točka, ESČP, *Jersdil proti Danski*, 31. točka, *Oberschlick proti Avstriji*, številka 2, 34. točka, *A.B proti Švici*, 58. točka, Ustavno sodišče v zadevi *Up-570/09*, točka 7.

² ESČP, *News Verlags GmbH&Co.KG proti Avstriji*, 39. točka

Stališče Vrhovnega sodišča, da poročanje ne sme omogočiti prepoznavnosti niti v ožjem krogu oseb, pomeni, da o določenih dogodkih v javnem interesu praktično ni mogoče poročati. To posebej velja za kraje, kjer skupnost že pred objavo pozna vpletene osebe.

Zaključek

Stališči Vrhovnega sodišča v zadevi II Ips 77/2020 postavljata prestroge omejitve za medijsko poročanje o kaznivih dejanjih. Javni interes je večplasten in ga ni mogoče zreducirati zgolj na težo kaznivega dejanja ali občutke javnosti. Prav tako je merilo prepoznavnosti, ki vključuje ožji krog oseb, preveč restriktivno in neizvedljivo v praksi.

Vrhovno sodišče bi moralo pri tehtanju med pravico do zasebnosti in svobodo izražanja bolj upoštevati vlogo medijev pri obveščanju javnosti o pomembnih vprašanjih ter mednarodne standarde, ki ščitijo pravico do obveščeniosti. Za uravnoteženje med pravico do zasebnosti in pravico do svobode izražanja je treba javni interes obravnavati ustrezno široko in celovito, pri tem pa upoštevati vse okoliščine, ki prispevajo k pomembnosti in verodostojnosti poročanja. Prav tako bi moralo biti merilo prepoznavnosti upoštevano na način, da takrat, ko je podan javni interes za poročanje o kaznivem dejanju, omogoča spoštovanje zasebnosti, še posebej, ko gre za žrtve, ne sme pa se merila interpretirati na način, ki bi kljub skrbni opustitvi osebnih podatkov popolnoma omejil svobodo izražanja.